

УДК 159.94-376-056.36

Оксана Романенко,

доктор психологічних наук,
професор, професор кафедри
юридичної психології
Національної академії
внутрішніх справ

romanenkoks@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0104-0093>

Researcher ID: rid 41259

Oksana Romanenko,

Doctor of Psychology Science, Professor,
Professor of the Department of Legal Psychology
National Academy of Internal Affairs

Національна академія внутрішніх справ, м. Київ,
Солом'янська площа, 1, м. Київ, 03035, Україна

National Academy of Internal Affairs,
Solomyanska sq., 1, Kyiv, 03035, Ukraine

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ КОНФЛЮЕНЦІЇ У СІМЕЙНИХ ВЗАЄМИНАХ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

PHENOMENOLOGY OF CONFLUENCE IN FAMILY INTERACTIONS OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Анотація. Метою статті є визначення феноменології конфлюенції у сімейних взаєминах дітей з особливими освітніми потребами та вплив цього явища на процес їх особистісного розвитку. Здійснено аналіз сучасних досліджень, присвячених процесу соціальної адаптації дітей з особливими потребами до шкільного періоду. Розглянуто психологічні концепції конфлюенції та сепарації, їх механізми та чинники. Здійснено категоризацію таких понять, як «прив'язаність», «диференціація Я» та «дитячо-батьківські взаємини», що безпосередньо пов'язані з поняттям психологічної сепарації. Розкрито роль психологічної сепарації дитини

від батьків, що виступає важливою умовою її індивідуалізації та особистісного розвитку, забезпечує успішну адаптацію дитини до вторинних інститутів соціалізації. Представлено результати досліджень, що дали змогу виявити перешкоди формування сепарації у дітей з особливими освітніми потребами. Аргументовано, що провідну роль у формуванні конфлюенції відіграє несприятливий стиль сімейного виховання, передусім, гіперпротекції, який призводить до зниження особистісної та пізнавальної активності дитини та ускладнює процес індивідуалізації. Окреслено напрями просвітницької роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами як умови їхнього залучення до єдиної команди у процесі соціалізації дитини під час входження в інклюзивний освітній простір: обговорення об'єктивного потенціалу розвитку дитини, повідомлення батькам результатів моніторингу динаміки соціально-психологічної адаптації дитини з особливими потребами в інклюзивному класі, перебігу її психічного та соціального розвитку; інформування батьків щодо визначення шляхів саморозвитку та самовиховання дитини; розкриття ролі впливу різних стилів сімейного виховання на формування особистості дитини. Просвітницька робота з батьками дітей з особливими потребами має бути специфічною за змістом та методами, ґрунтуватися на оновленні та модифікації психолого-педагогічних знань, з визначенням шляхів їх реалізації в сучасних умовах навчання, соціалізації, життєдіяльності дитини.

Ключові слова: особливі освітні потреби; дитячо-батьківські взаємини; конфлюенція; сепарація; соціалізація; індивідуалізація; адаптація.

Abstract. The aim of the article is to determine the phenomenology of confluence in family relationships of children with special educational needs and the impact of this phenomenon on the process of their personal development. An analysis of modern research devoted to the process of social adaptation of children with special needs to the school period is carried out. The psychological concepts of confluence and separation, their mechanisms and factors are considered. A categorization of such concepts as "attachment", "self-differentiation" and "child-parent relationships", which are directly related to the concept of psychological separation, is carried out. The role of psychological separation of a child from parents is revealed, which is an important condition for his individualization and personal development, ensuring the child's successful adaptation to secondary institutions of socialization. The results of research that made it possible to identify obstacles to the formation of separation in children with special educational needs are presented. It is argued that the leading role in the formation of confluence is played by an unfavorable family upbringing style, which leads to a decrease in the child's personal and cognitive activity and complicates the process of individualization. The directions of educational work with parents of children with special educational needs are outlined as conditions for their involvement in a single team in the process of socialization of the child when entering the inclusive educational space: discussion of the objective

potential of the child's development, notification to parents of the results of monitoring the dynamics of the socio-psychological adaptation of the child with special needs in the inclusive class, the course of his mental and social development; informing parents about determining the ways of self-development and self-education of the child; revealing the role of the influence of different styles of family upbringing on the formation of the child's personality. Educational work with parents of children with special needs should be specific in content and methods, based on updating and modifying psychological and pedagogical knowledge, with determining the ways of their implementation in modern conditions of learning, socialization, and life activities of the child.

Key words: special educational needs; child-parent relationships; confluence; separation; socialization; individualization; adaptation.

Актуальність дослідження. Складнощі самореалізації молоді у кризових умовах сучасного суспільства актуалізують необхідність визначення наукових засад соціальної адаптації однієї з найбільш вразливих категорій осіб – дітей з особливими освітніми потребами. У зв'язку з цим проблема пошуку ефективних засобів стимулювання їх пізнавальної та особистісної активності залишається пріоритетною у психолого-педагогічній науці та практиці. Значний внесок у її вирішення здійснено вітчизняними вченими завдяки створенню психокорекційних програм спеціального навчання й виховання (Л. Вавіна, В. Засенко, Т. Ілляшенко, В. Кобильченко, А. Колупаєва, Г. Мерсіянова, І. Омельченко, Л. Прохоренко, Т. Сак, В. Синьов, О. Хохліна та ін.).

Особливого загострення ця проблема набуває у зв'язку з тим, що діти з особливими освітніми потребами нерідко характеризуються органічно обумовленою специфікою формування вищих психічних функцій та вираженою тенденцією до інвалідизації, що ускладнює ситуацію соціального розвитку. Попри розробку пріоритетних напрямів психологічної реабілітації та соціальної адаптації цієї категорії дітей багато питань залишається відкритими для наукових дискусій і практичних розробок.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. У сучасних вітчизняних дослідженнях розглядаються умови оптимізації освіти дітей з особливими потребами з урахуванням реалій сучасного життя (В. Засенко, Т. Ілляшенко,

В. Кобильченко, С. Кульбіда, І. Омельченко, С. Максименко, Л. Прохоренко, О. Чеботарьова та ін.). Вчені зазначають необхідність удосконалення інклюзивної системи навчання, передусім, діяльності інклюзивно-ресурсних центрів, дошкільної і переддошкільної ланок освіти цієї категорії дітей. Запропоновано науково обґрунтовані програми навчання, інноваційні моделі змісту освіти та психологічного супроводу освітнього процесу (Засенко, Прохоренко, 2020; Засенко, 2016; Zasenکو & Prokhorenko, 2018).

Наразі розширено коло завдань щодо інформаційної підтримки батьків, що виховують дитину з особливими потребами (Деркачук, Борщ, 2022). Визначено напрями та зміст психологічного супроводження таких сімей (Матохнюк, Максименко, 2023).

Науковцями обґрунтовується необхідність психологічної роботи з батьками дітей з ООП з огляду на потенційні проблеми (Подкоритова, 2020). Важливим етапом такої роботи є психодіагностика певних особистісних якостей батьків дітей з ООП (Галян, Борисенко, 2019). Визначено чинники, що сприяють соціальній дезадаптації батьків дітей з ООП: соціальна ізоляція батьків, що обумовлена як негативним ставленням до такої категорії дітей у суспільстві, так і їх власною поведінкою; наявність матеріальних труднощів у зв'язку зі збільшенням витрат та неможливістю повноцінно заробляти; недостатність інформаційної допомоги та соціальної підтримки щодо виховання такої дитини; несприятливі психоемоційні стани батьків: почуття самотності, депресія, тривожність тощо. Основними напрямками психологічної роботи з батьками, які виховують дитину з особливими потребами, визначається посилення та реалізація внутрішніх і зовнішніх ресурсів батьків, що досягається через психологічну, посередницьку та освітню допомогу (Реброва, 2021).

У системі психологічного супроводу батьків, що виховують дитину з особливими освітніми потребами, визначено основні мішені психокорекційного впливу: пом'якшення психологічної травмованості батьків, підвищення їхньої компетентності та покращення їх соціального функціонування (Ілляшенко, Жук, 2019). Відзначається недостатня поінформованість батьків щодо розуміння

специфіки соціалізації та навчання в умовах інклюзії, що ускладнює її ефективну реалізацію (Прохоренко, 2024).

Проведення наукових досліджень, спрямованих на оптимізацію умов психічного розвитку дітей з ООП, ґрунтується переважно на застосуванні системного підходу. Його реалізація у вітчизняній науці частіше за все виявляється не в одновекторному, а в якомога більш повному врахуванні різноманітних складових предмету дослідження. Разом із тим недостатньо дослідженою залишається роль захисних психологічних механізмів, що можуть, з одного боку, відігравати компенсаторну роль у різних видах діяльності, а з іншого – ускладнювати процес адаптації дитини.

Одним із найменш досліджених захисних психологічних механізмів дітей із особливими потребами є механізм конфлюенції, що проявляється у так званому «злитті» особистості батьків і дітей та гальмує процес природної сепарації та індивідуалізації дитини. Це порушення, при якому кордони між індивідом і іншою людиною зникають внаслідок сильної психологічної залежності. У цьому стані природно перебуває немовля, яке ще не здатне до розрізнення себе та світу. Але в більш пізньому віці, коли таке злиття стає хронічним, людина втрачає здатність відчувати свою індивідуальність, стає нездатною до контакту ні з оточенням, ні з самою собою. Конфлюенція проявляється через сильну залежність від іншої людини, страх втрати близькості, що породжує тривожність та уникнення ситуацій, які вимагають самостійності (Baumeister & Leary, 1995). Унаслідок обмежених можливостей здоров'я виховання дитини з особливими потребами нерідко здійснюється в умовах, які сприяють формуванню конфлюенції.

Метою даної статті є визначення феноменології конфлюенції та сепарації у сімейних взаєминах дітей з особливими потребами та вплив цих явищ на процес їх особистісного розвитку.

Процедура дослідження передбачала: аналіз сучасних наукових джерел з питань соціалізації дітей з особливими освітніми потребами (ООП); огляд психологічних досліджень з проблем сімейного виховання; виявлення ключових тенденцій на етапі сепарації дитини; представлення рекомендацій щодо напрямів

просвітницької роботи з батьками; формулювання висновків. Окреслені етапи дослідження дали змогу отримати цілісні уявлення про чинники формування конфлюенції та виокремити напрями психологічної просвіти у роботі з батьками щодо її профілактики. Методи дослідження – аналіз, узагальнення та систематизація результатів наукових досліджень у галузі психології дитячо-батьківських взаємин, а також виховання дітей з особливими потребами.

Результати дослідження. Проблема конфлюенції у дітей з особливими освітніми потребами особливо актуалізується з початком шкільного навчання, що супроводжується в них психоемоційною напругою, почуттям відірваності від сімейного середовища, труднощами пристосування до нових вимог. Цьому нерідко сприяють особливості стилю сімейного виховання, явища гіперопіки, недосконалість соціалізації дошкільного періоду, що характеризується обмеженістю соціальних взаємин і емоційною депривацією. Взаємодія цих чинників обумовлює несприятливі психоемоційні стани, які нерідко становлять підґрунтя для формування певних якостей особистості та виявляються у невпевненості у власних можливостях, пасивності, навіюваності, слабкій орієнтованості в побутових і практичних аспектах життя. Велику роль у цьому відіграє неправильне виховання в сім'ї, що обмежує потребу дитини самостійно оволодівати різними видами діяльності.

Конфлюенція за своєю суттю є явищем, протилежним сепарації, – процесу відокремлення від батьків у певному періоді життя дитини. Сепарація виступає умовою набуття особистісної автономії та подальшої індивідуалізації. Психологічна сепарація неминує супроводжується істотними змінами міжособистісних зв'язків батьків і дітей.

З позицій психодинамічного підходу, досвід сепарації суб'єктивно сприймається як втрата частини Еґо, яке звільняється від попередньої прив'язаності та дозволяє йому зосередитися на інших об'єктах. Отже, психологічна сепарація у своїй найпростішій формі означає завершення зв'язку, яке є необхідним для того, щоб розпочати новий. Такий механізм є універсальним для кризи дитячо-батьківських стосунків, коли об'єкт прив'язаності залишається сталим, але самі стосунки змінюються.

Сепарація є необхідною умовою індивідуалізації дитини. Як зазначає М. Малер, описуючи динаміку інтрапсихічної реальності дитини, процес сепарації-індивідуалізації супроводжується подвійним емоційним забарвленням. Природна потреба дитини у розвитку та дослідженні навколишнього світу за межами стосунків з матір'ю призводить до широкого спектру різноманітних емоцій, коли дитина одночасно відчуває радість, інтерес і тривогу. Якщо стосунки дитини з матір'ю є сталими та передбачуваними, вона може використовувати її як «допоміжне Его» або стабілізатор, який допомагає їй подолати тривогу, по'язану з розлукою. У цьому випадку сепарація приводить до формування нормальної дослідницької активності дитини та інтрапсихічної автономії; стимулює її психічний та особистісний розвиток (Mahler, 1974).

Дитина має набагато менше можливостей впоратися з тривогою розлуки, якщо з якихось причин процес сепарації-індивідуалізації заблокований. Це може бути, наприклад, через підвищену тривожність матері або її ненадійну прив'язаність, що призводить до порушення процесу нормального психічного розвитку та посилює невротизацію особистості. М. Малер наголошує на значенні розлуки в розвитку дитини: оскільки розлука є нормальним прагненням до зростання, її емоційний аспект представлений не лише почуттями захоплення й цікавості при нормальному перебігу процесу, але також смутком і тривогою.

З позицій психоаналітичного підходу, визначають три стадії реакції дитини на розлуку з матір'ю:

- 1) фаза протесту, яка характеризується почуттям гніву і жаху;
- 2) депресивна стадія, яка характеризується почуттям смутку та жалю;
- 3) стадія відчуження, на якій дитина формує захисні механізми, такі як міцний емоційний зв'язок з матір'ю або стратегії придушення, включаючи заперечення, витіснення, ізоляцію афекту та заміщення.

Емоції надії, відчаю, гніву у близьких стосунках у сукупності можуть відображати спробу досягти віддалення від об'єкта прив'язаності. Важливими формами психологічного відокремлення дітей від батьків, окрім поведінкової та функціональної незалежності, є конфліктна незалежність (відсутність почуття провини, гніву, недовіри та тривоги у стосунках з батьками) та емоційна

незалежність (відсутність надмірної орієнтації на батьківське схвалення та підтримку). Без здобуття незалежності в цих сферах сепарація неможлива.

Ці концепції стали основою емоційно орієнтованої сімейної терапії, яка підкреслює роль, яку відіграють емоційні процеси в розвитку патернів сімейної взаємодії. З позицій системної сімейної терапії, у дитячо-батьківських взаєминах центральним є поняття «диференціація Я», тобто здатності людини чітко розрізняти емоційні та інтелектуальні процеси, та на основі цього уникати сімейного дистресу, що виступає показником ступеня сепарації дитини від батьків. Почуття невпевненості та тривоги перешкоджає відокремленню від батьківської сім'ї. Прагнення до розвитку через сепарацію, з одного боку, та підтримка гомеостазу, з другого, – це два різноспрямовані імпульси, які діють на сімейну систему одночасно.

Низькофункціональні сім'ї менш структуровані та стресостійкі, гірше пристосовуються до зовнішніх змін і більш схильні до емоційних крайнощів у розвитку міжособистісних зв'язків (емоційного симбіозу або емоційного розриву) при підвищенні рівня тривожності. Людина може досягти високого ступеня індивідуалізації та якісної психологічної сепарації, прийнявши роль спостерігача та знизивши свою типову емоційну реакцію в сімейних стосунках, зберігаючи при цьому зв'язок із сім'єю. Але суто поведінковий контроль не може забезпечити повноцінну психологічну сепарацію. Необхідним є зміна ставлення дітей і батьків один до одного та прийняття нової ролі для обох сторін: ставлення батьків до дитини як до самостійної людини, а також ставлення дитини до батьків як до реальних людей, із власними перевагами та недоліками.

Теорія сепарації наразі є однією з плідних концепцій, яку науковці застосовують для пояснення дитячо-батьківських взаємин. Вважається, що формування системи автономної регуляції та створення цілісної відмінної ідентичності є паралельними процесами, з якими автономія тісно пов'язана. У процесі сепарації розвивається почуття самоконтролю дитини над власним психічним простором, зростання здатності індивіда протистояти шкідливим силам як зсередини, так і ззовні, що дає йому змогу відчувати себе захищеним і задоволеним у великому світі речей, ефективно адаптуватися до нього. Отже,

процес психологічної сепарації дитини від батьків виступає важливою умовою її індивідуалізації та особистісного розвитку. Саме вона забезпечує адаптацію дитини до інших інститутів соціалізації, окрім первинної сім'ї.

Діти з особливими потребами, на відміну від дітей із нормотиповим розвитком, набагато довше зберігають мотив підкорення дорослому, зливаючись з ним у своєрідному симбіозі. Так, проведеному нами дослідженню самооцінки у молодших школярів з церебральним паралічем показало, що описуючи себе, вони часто апелюють до думки дорослих, переважно батьків: «Мама каже, що я неохайна»; «Вчителька каже, що я старанний». Особливо це проявлялося у визначеннях інтелектуальних якостей людини: «Тато каже, що розумна людина – це та, що добре знає все». Тобто велика залежність від думки значущих дорослих, як прояв конфлюенції, уповільнює формування тієї внутрішньої «решітки», що знаменує формування уявлень про власне Я.

Конфлюенція гальмує формування автономії та готовність до пошуку нового об'єкта прив'язаності для емоційно близьких стосунків. Ось чому дітям з особливими потребами нерідко притаманне почуття самотності та труднощі у встановленні близьких взаємин з іншими людьми.

Батьки мають сприяти особистісному розвитку дитини, щоб допомогти їй стати автономною унікальною особистістю. Водночас зв'язок із батьками розглядається лише як один із важливих елементів, який може як сприяти, так і перешкоджати зростанню індивіда. Розвиток людини відбувається шляхом ускладнення її духовних цілей і цінностей шляхом проходження певних стадій: цілеспрямована предметна діяльність, розвиток самосвідомості, здатність до творчої діяльності.

У сім'ях, де виховується дитина з особливими потребами, ці процеси є надзвичайно ускладненими. Особливості того, як батьки сприймають та оцінюють важкість і перспективи стану їхньої дитини, позначається на ступені прояву конфлюенції. Цей чинник має першочергове значення у формуванні особистісної активності дитини, тому батькам важливо знати, як наявність конфлюенції впливатиме на процес адаптації дитини з особливими потребами до інклюзивного середовища та її подальшої соціалізації. Найбільш сприятливими

для розвитку конфлюенції є такі явища сімейного виховання, як самозвинувачальна поведінка батьків та стиль гіперпротекції.

При самозвинувачувальній поведінці всю провину за народження дитини з особливими потребами батьки беруть на себе, постійно страждаючи від того, що змінити стан дитини неможливо. Оскільки з раннього віку такі діти знаходяться у стані злиття з батьками, тривожні стани батьків легко запозичуються дітьми та спричиняють труднощі їх подальшої соціалізації. Тому такі діти часто ростуть боязкими, невпевненими у собі. У нових умовах шкільного навчання вони почуваються дискомфортно, відчувають страх перед усними відповідями, що може супроводжуватися заїканням, появою нервових тиків, відмовою відповідати на заняттях. Якщо у дошкільному віці наслідування емоцій батьків носить неусвідомлений, недовільний характер, то у шкільному віці часто виникає усвідомлений страх за своє здоров'я. Частіше це проявляється у дітей з тих сімей, де вся увага зосереджена на хворобі дитини.

Гіперпротекція, як стиль виховання, може мати різний характер. Домінуюча гіперпротекція характеризується надмірною опікою батьків у вигляді контролю над кожною дією дитини. В сім'ї формується система суцільних заборон і безперервних спостережень. Внаслідок цього гальмується розвиток активності дитини, її вольових якостей, почуття відповідальності, дитина не нагромаджує власний життєвий досвід. Вона не виявляє активність у різних видах діяльності, відмічається зниження мотивації до навчання, пасивне очікування педагогічної допомоги. Батьки намагаються звільнити дитину від усіх життєвих проблем. Часто буває, що батьки недооцінюють можливості дитини або не мають терпіння чекати, доки вона чогось навчиться робити сама. Нерідко у таких дітей розвиваються істероїдні риси, які додатково ускладнюють адаптацію як до інклюзивного навчання, так і до життєвих умов у цілому. До певного часу вони повністю обслуговують дитину, що створює досить типову проблему: батьки старіють, сил стає дедалі менше, а вже дорослій дитині буває важко навчитися тим речам, до яких її не привчили в дитинстві. Крім того, це гальмує розвиток автономії, яка необхідна для розвитку особистості кожної людини, та залишає дитину з особливими потребами на стадії залежності та

підпорядкування. Для запобігання цього батькам необхідно зняти обов'язкову регламентацію кожного кроку дитини, підтримувати її самостійність, давати посильні навантаження, виявляючи при цьому достатню вимогливість.

У системі психологічного супроводу сімей, в яких виховують дитину з особливими освітніми потребами, вагома роль має відводитися забезпеченню гармонійних внутрішньосімейних взаємин, які стимулюють прояви самоактивності у дітей. Значна увага приділяється пом'якшенню у батьків емоційного дискомфорту, пов'язаного зі станом дитини, запобіганням неадекватної оцінки її можливостей, проєкції на дитину власних дитячих якостей та недоліків, явищ гіперопіки. Батьки мають бути обізнані щодо об'єктивного потенціалу розвитку дитини, результатів моніторингу динаміки соціально-психологічної адаптації дитини з особливими потребами в інклюзивному класі, перебігу її психічного та соціального розвитку; визначення шляхів саморозвитку та самовиховання дитини; розкриття ролі впливу різних стилів сімейного виховання на формування особистості дитини.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Складнощі соціальної адаптації дитини з особливими освітніми потребами обумовлюють необхідність визначення напрямів просвітницької роботи з батьками, яка має бути специфічною як за цільовою направленістю, так і за організацією процесу. Важливим завданням є формування готовності дитини перейти до нового етапу соціалізації, мінімізуючи дію конфлюенції та створюючи умови для природної сепарації дитини. Для цього необхідно делегувати дитині певний перелік обов'язків, не намагатися виконувати за неї завдання, що їй доступні, стимулювати до прогнозування подій та самостійного прийняття рішень. Просвітницька робота з батьками дітей з особливими потребами має враховувати її змістові, методичні та організаційні аспекти, ґрунтуватися на оновленні та модифікації психолого-педагогічних знань, з визначенням шляхів їх реалізації в сучасних умовах соціалізації. Результатом такої роботи має бути готовність дитини до умов інклюзивного навчання та успішність соціальної адаптації у колективі однолітків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Засенко, В., & Прохоренко, Л. (2020). До проблеми реформування галузі освіти дітей з особливими потребами. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*, 1, (16), 143-160.
2. Засенко, В.В. (2016). Освіта «особливих» дітей: стан і перспективи розвитку. *Педагогіка і Психологія*, (4), 19-23. <https://zounb.zp.ua/node5808>
3. Zasenکو, V.V., & Prokhorenko, L.I. (2018). Educational development priorities for people with special needs in Ukraine. *Education: Modern Discourses*, (1), 161–167.
4. Галян, О.І., & Борисенко, З.Т. (2019). Психологічні аспекти супроводу батьків дітей з особливими освітніми потребами. *Теорія і практика сучасної психології : зб. наук. праць*, 2, (2), 44–49.
5. Деркачук, О., & Борщ, Е. (2022). Допомога батькам дітей з ООП в умовах воєнного стану. *Острог : На урок*, 6 с. <https://naurok.com.ua/stattya-dopomoga-batkam-ditey-z-ooop-v-umovah-vo-mnogo-stanu-297839.html>.
6. Ілляшенко, Т.Д., & Жук, Т.В. (2019). Проблема психолого-педагогічної допомоги батькам, які виховують дітей з особливими освітніми потребами. *Харківський осінній марафон психотехнологій : тези доповідей*. Частина 2. http://lib.iitta.gov.ua/717936/1/%D0%86%D0%BB%D0%BB%D1%8F%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%96%D1%83%D0%BA_2019_131-135.pdf
7. Матохнюк, Л., & Максименко, Ю. (2023). Допомога батькам, які мають дітей з особливими освітніми потребами. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія»*, (3), 73-78. <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psyh-2023-3.11>
8. Подкоритова, Л.О. (2020). Зміст психологічної роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами. *Теорія і практика сучасної психології*, (1), Т. 2, 125–129. <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2020.1-2.23>
9. Прохоренко, Л. (2024). Психологія інклюзії: освіта та соціалізація дітей з особливими потребами. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 115, (3), 7–20.
10. Реброва, О.О. (2021). Психологічні особливості родин, які виховують дитину з особливими освітніми потребами. *Вісник Львівського університету. Серія «Психологічні науки»: збірник наукових праць*, 9, 220–228. <https://doi.org/10.30970/PS.2021.9.28>
11. Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117 (3), 497–529. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.117.3.497>
12. Mahler, M. (1974). Symbiosis and individuation – The psychological birth of the human infant. *Psychoanalytic Study of the Child*. (29), 89–106.

REFERENCES

1. Zasenکو, V., & Prokhorenko, L. (2020). Do problemy reformuvannia haluzi osvity ditei z osoblyvymy potrebamy [On the problem of reforming the education sector for children with special needs]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy*, 1, (16), 143–160. [in Ukrainian].
2. Zasenکو, V.V. (2016). Osvita «osoblyvykh» ditei: stan i perspektyvy rozvytku [Education of «special» children: state and prospects of development]. *Pedahohika i psykholohiia*, 4, 19–23. <https://zounb.zp.ua/node/5808> [in Ukrainian].
3. Zasenکو, V.V., & Prokhorenko, L.I. (2018). Educational development priorities for people with special needs in Ukraine. *Education: Modern Discourses*, 1, 161–167 [in English].
4. Halian, O.I., & Borysenko, Z.T. (2019). Psykholohichni aspekty suprovodu batkiv ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy [Psychological aspects of supporting parents of children with special educational needs]. *Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii : zb. nauk. prats*, 2, (2), 44–49. [in Ukrainian].
5. Derkachuk, O., Borshch, E. (2022). Dopomoha batkam ditei z OOP v umovakh voiennoho stanu [Assistance to parents of children with special needs during martial law]. *Ostroh : Naurok*, 6 s. <https://naurok.com.ua/stattya-dopomoga-batkam-ditey-z-oop-v-umovah-vo-nnogo-stanu-97839.html> [in Ukrainian].
6. Illiashenko, T.D., & Zhuk, T.V. (2019). Problema psykholoho-pedahohichnoi dopomohy batkam, yaki vykhovuiut ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy [Problem of psychological and pedagogical assistance to parents raising children with special educational needs]. *Kharkivskiyi osinnii marafon psykhotekhnolohii : tezy dopovidei. Chastyna 2*. http://lib.iitta.gov.ua/717936/1/%D0%86%D0%BB%D0%BB%D1%8F%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%96%D1%83%D0%BA_2019_131-135.pdf [in Ukrainian].
7. Matokhniuk, L., & Maksymenko, Yu. (2023). Dopomoha batkam, yaki maiut ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy [Assistance to parents who have children with special educational needs]. *Naukovyi visnyk Vinnytskoi akademii bezperervnoi osvity. Seriia «Pedahohika. Psykholohiia»*, 3, 73–78. <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psyh-2023-3.11> [in Ukrainian].
8. Podkorytova, L.O. (2020). Zmist psykholohichnoi roboty z batkami ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy [Content of psychological work with parents of children with special educational needs]. *Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii*, (1), T. 2, 125–129. <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2020.1-2.23> [in Ukrainian].
9. Prokhorenko, L. (2024). Psykholohiia inkluzii: osvita ta sotsializatsiia ditei z osoblyvymy potrebamy [Psychology of inclusion: education and socialization of children with special needs]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia*, 115, (3), 7–20. [in Ukrainian].
10. Rebrova, O.O. (2021). Psykholohichni osoblyvosti rodyn, yaki vykhovuiut dytynu z osoblyvymy osvitnimy potrebamy [Psychological characteristics of families raising a child with

special educational needs]. Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia «Psykhologichni nauky». Zbirnyk naukovykh prats, 9, 220–228. <https://doi.org/10.30970/PS.2021.9.28> [in Ukrainian].

11.. Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. Psychological Bulletin, 117(3), 497–529. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.117.3.497> [in English].

12. Mahler, M. (1974). Symbiosis and individuation – The psychological birth of the human infant. Psychoanalytic Study of the Child. № 29. P. 89–106. [in English].

Матеріал надійшов до редакції 9.12.2025 р.

УДК 376.1:159.922.6-053.2:616.89-008.441.1

Наталія Суховієнко,

кандидат педагогічних наук, логопед вищої категорії,
сурдопедагог, сертифікований гештальт-психотерапевт,
логопед сурдологічного кабінету

chrysantemum14@gmail.com

ORCID ID 0000-0002-0528-9494

ResearcherID HNB-5934-2023Scopus ID 58940142000

Nataliia Sukhoviienko,

PhD (Pedagogical Sciences), speech therapist of the highest category,
deaf educator, certified Gestalt psychotherapist,
speech therapist of the deaf clinic

Комунальне некомерційне підприємство

«Черкаська обласна лікарня Черкаської обласної ради»,
вул. Святителя хірурга Луки, 3, Черкаси, 18009, Україна

Municipal non-profit enterprise

«Cherkasy Regional Hospital of the Cherkasy Regional Council»,
St. Luke the Surgeon, 3, Cherkasy, 18009, Ukraine

ЗАСАДИ МЕТОДИКИ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ ПРИ ПОРУШЕННЯХ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ У ДІТЕЙ